

7. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). Sertse viddaiu ditiam. [I give my heart to children]. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory : v 5 t. Kyiv : Radianska shkola. T. 3. S. 7–277. [in Ukrainian]

8. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). Shkola i pryroda. [School and nature]. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory : v 5 t. Kyiv : Radianska shkola. T. 5. S. 536–551. [in Ukrainian]

9. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). Yak vykhovaty spravzhniu liudynu. [How to raise a real person]. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory : v 5 t. Kyiv : Radianska shkola. T. 2. S. 149–416. [in Ukrainian]

10. Tarapaka, N. (2003). Zasoby emotsiino-estetychnoho rozvytku osobystosti ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku v pohliadakh V. O. Sukhomlynskoho. [Means of emotional and aesthetic development of the personality of children of preschool and primary school age in the views of V. O. Sukhomlynskyi]. Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky. Kirovohrad : RVV KDPU im. V. Vynnychenka. Vyp. 52. Ch. 2. S. 36–42. [in Ukrainian]

11. Tkachenko, O. M. (2023). Formuvannia kompetentnosti maibutnoho pedahoha v orhanizatsii ekoloho-estetychnoho vykhovannia. [Formation of competence of the future teacher in the organization of ecological and aesthetic education]. Suchasna osvita v Ukraini: intehratsiia v Yevropeiskiy osvittiiy pristir : monohrafiia / za red. Ya. V. Halety. Dnipro : Seredniak T. K.. S. 233–256. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

РАДУЛ Ольга Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: історія педагогіки, педагогічні персоналії, проблеми естетичного виховання.

ТКАЧЕНКО Ольга Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: питання еколого-естетичного виховання, проблеми формування педагогічної майстерності та педагогічної творчості майбутніх вчителя та вихователя, становлення їхньої етнопедагогічної компетентності.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

RADUL Olga Serhiyivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of of the chair of pre-school and primary school education Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: history of pedagogy, pedagogical personalia, problems of aesthetic education.

TKACHENKO Olga Mikhailivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of of the chair of pre-school and primary school education Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: issues of ecological and aesthetic education, problems of formation of pedagogical skills and pedagogical creativity of future teachers and educators, formation of their ethnopedagogical competence.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2024 р.

УДК 371.134:796

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-84-90

САВЧЕНКО Наталія Сергіївна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти,
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0420-3289>
e-mail: nataliy040570@gmail.com

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто поняття «педагогічна майстерність», визначено її складники й окреслено шляхи формування в майбутніх учителів фізичної культури. Проаналізовано окремі дослідження вчених щодо означеної проблеми, з'ясовано, що педагогічна майстерність учителя фізичної культури розглядається дослідниками з погляду якості виконання педагогічних завдань, інноваційності освітнього процесу, наявності педагогічного такту, манери поведінки. Сформульовано авторське трактування поняття «педагогічна майстерність учителя фізичної культури», що охоплює сукупність якостей особистості, яка володіє професійною компетентністю, інноваціями в системі освіти, здатна до креативності, саморозвитку та характеризується сформованими громадянськими, морально-етичними якостями. Виокремлено елементи педагогічної майстерності, серед яких – професійна компетентність (інтегральна, загальні, спеціальні), володіння сучасними технологіями навчання, практичними вміннями, педагогічні здібності, наявність сформованих у вчителя громадянських, морально-етичних якостей. Проаналізовано освітньо-професійну програму «Фізична культура» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)», устатковано, що педагогічна майстерність визначається володінням здобувачами освіти сучасними технологіями навчання. Закцентовано увагу на тих методах, прийомах, що формують професійне комунікативне мовлення, запропоновано окремі з них, які використовуються в процесі вивчення дисципліни «Основи педагогічної майстерності», як-от: метод «інформаційного бюро», творчолінгвістичного відтворення, дискусійної студії. Вагомого значення надано методу гри, тренінгам, на яких формуються складники професійної компетентності, виробляються навички виразності й техніки мовлення, конкурсам на вправлення в чіткості дикції, постановці голосу. Охарактеризовано три види практик: «Педагогічна практика в ЗОШ в молодших класах»; «Педагогічна практика в ЗОШ в середніх і старших класах»; «Педагогічна практика в ЗОШ з організації спортивної роботи». Підсумовано, що кожна з практик є важливим складником у формуванні професійної компетентності й чітко визначає мету та реалізацію низки завдань. Запропоновано проведення педагогічних хвилинок «Вивчаємо крапці досвід», «Сторінками фахових часописів», складання проектів.

Ключові слова: педагогічна майстерність, компетентності, педагогічні здібності, технології навчання, методи.

SAVCHENKO Nataliia Serhiyivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Special Education,
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0420-3289>
e-mail: nataliy040570@gmail.com

WAYS OF FORMING PEDAGOGICAL SKILLS OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

The article considers the concept of "pedagogical skills", defines its components and outlines the ways of forming future physical education teachers. The article analyzes some studies of scientists on this issue, and finds out that the pedagogical skills of physical education teachers are considered by researchers in terms of the quality of pedagogical tasks, innovation of the educational process, the presence of pedagogical tact, and manner of behavior. The author's own interpretation of the concept of "pedagogical skills of a physical education teacher" is formulated, which covers a set of qualities of a person who has professional competence, innovations in the education system, is capable of creativity, self-development and is characterized by formed civic, moral and ethical qualities. The elements of pedagogical skill are distinguished, including professional competence (integral, general, special), mastery of modern teaching technologies, practical skills, pedagogical abilities, and the presence of civic, moral and ethical qualities in the teacher. The article analyzes the educational and professional program "Physical Culture" of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 014.11 "Secondary Education (Physical Culture)", establishes that pedagogical skills are determined by the mastery of modern teaching technologies by students. Attention is focused on the methods and techniques that form professional communicative speech, some of them are proposed to be used in the process of studying the discipline "Fundamentals of Pedagogical Skills", such as the method of "information bureau", creative and linguistic reproduction, discussion studio. The author attaches great importance to the game method, trainings that form the components of professional competence, develop skills of expressiveness and speech technique, competitions for exercises in diction clarity and voice production. Three types of practices are characterized: "Pedagogical practice in primary school"; "Pedagogical practice in secondary and high school"; "Pedagogical practice in school on the organization of sports work". It is summarized that each of the practices is an important component in the formation of professional competence and clearly defines the purpose and implementation of a number of tasks. It is proposed to conduct pedagogical minutes "Studying the best experience", "Through the pages of professional journals", and drafting projects.

Key words: pedagogical skills, competencies, pedagogical abilities, teaching technologies, methods.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Підвищення ефективності підготовки педагогічних працівників, які мають володіти високим рівнем кваліфікації та займати активну позицію в своїй професійній діяльності, відповідно до положень Болонської конвенції, є одним зі стратегічних завдань освітньої політики України та основною метою ЗВО галузі фізичної культури і спорту (ФКіС). У модернізації вітчизняної загальноосвітньої школи важлива роль належить вчителю фізичної культури, який підготовлений до реалізації професійних функцій, розуміє закономірності фізичного розвитку учнів, здатний педагогічно мислити, планувати й аналізувати освітній процес, успішно розв'язувати проблеми, що виникають у фізичному вихованні молоді. Кваліфікованість і педагогічна майстерність вчителя фізичної культури виявляється в якісних характеристиках: спрямованості, компетентності, рівні володіння професійно-педагогічними операціями. Вони мають формуватися вже в процесі навчання у ЗВО, що передбачає професійне становлення, розвиток загальної та педагогічної культури, виховання особистісних і професійно значущих якостей.

Концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту викладені в державних нормативних документах: Законах України «Про освіту» і «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні, а також основних програмних документах галузі фізичного виховання: Законі України «Про фізичну культуру і спорт», Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту, Указах Президента України «Про державну підтримку розвитку фізичної культури і спорту в Україні» та

«Про додаткові заходи щодо державної підтримки розвитку фізичної культури і спорту в Україні», Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації».

Система освіти в Україні проходить шлях реформування за пріоритетними напрямками: доступна та якісна дошкільна освіта, Нова українська школа, сучасна професійна освіта, якісна вища освіта й розвиток освіти дорослих, розвиток науки та інновацій, реалізація яких потребує вирішення низки завдань. У сфері вищої освіти все більш вагомим значення набувають питання формування професійної компетентності майбутніх фахівців, їх конкурентоспроможності на ринку праці, відповідності вимогам стейкхолдерів. У зв'язку з цим актуальним є пошук ефективних шляхів підготовки майбутніх фахівців галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Законом України «Про освіту» визначено обов'язки педагогічних і науково-педагогічних працівників, серед яких – «постійно підвищувати свій професійний і загальнокультурний рівні та педагогічну майстерність...; сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, формуванню навичок здорового способу життя, дбати про їхнє фізичне і психічне здоров'я...; настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства» [6]. Підвищення педагогічної майстерності вчителя є вимогою часу. За Українським педагогічним словником, поняття «педагогічна майстерність» трактується як «характеристика високого рівня педагогічної діяльності. Критеріями П. м. педагога виступають такі ознаки його діяльності: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер,

результативність, демократичність, творчість (оригінальність)» [1, с. 251]. На думку інших дослідників, «педагогічна майстерність – це своєрідний сплав особистої культури, знань і світогляду вчителя, його всесторонньої теоретичної підготовки з удосконаленням оволодіння прийомами навчання й виховання, педагогічною технологією та передовим досвідом. Разом з тим – це вид діяльності, який торкається переважно внутрішньої сфери вчителя: бажання стати майстром педагогічної справи; переконання в тому, що майстерність забезпечує не лише високу результативність праці, а й почуття задоволення від неї, утвердження себе як фахівця» [2, с. 64]. Сьогодні наукові розвідки щодо формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури набувають нового змісту. В Україні затверджено професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [7], що містить опис загальних компетенцій, якими повинен володіти вчитель, перелік трудових функцій. Окрім того, професійний стандарт дасть змогу вчителям визначити чіткі орієнтири власного професійного розвитку, професійної майстерності зокрема. Отже, питання формування педагогічної майстерності вчителя фізичної культури є актуальним і зумовлене новим компетентним підходом, що утверджується в освітньому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання професійного розвитку майбутніх учителів, формування їхньої особистості розглядали І. Ісаєв, В. Кремень, Н. Кузьміна, О. Пехота, С. Сисоева, Є. Шиянов, О. Щербаков, О. Шестопалюк та ін. Різні аспекти педагогічної майстерності висвітлені у працях Ю. Азарова, А. Астахова, Ф. Гонаболіна, І. Зязюна, О. Лаврінєнка, А. Макаренка, К. Романової, Л. Рувинського, В. Семиченко, В. Серікова, В. Сластьоніна, В. Сухомлинського, Н. Тарасевич, Г. Хозяїнова та ін. Проблема професійного становлення фахівців фізичного виховання і спорту досліджували М. Віленський, О. Конєва, М. Прохорова, Л. Сущенко та ін. Розвиток фахівця цього профілю визначається, з одного боку, елементами структури особистості, з іншого – знаннями, вміннями, навичками, необхідними для творчого розв'язання педагогічних завдань фізичного виховання молоді. Головною метою системи фізичного виховання науковців вважають формування цілісної особистості, що передбачає активний вплив не лише на фізичний потенціал, а й на свідомість, психіку та інтелект, сприяє формуванню стійкої позитивної мотивації, ціннісних орієнтацій, інтересів і потреб у руховій активності та здоровому способі життя (О. Дубогай, Т. Круцевич, Н. Москаленко, Н. Пангелова). Важливе місце в підготовці фахівців фізичного виховання і спорту займають психолого-педагогічні дисципліни (К. Ваганова, Н. Пфейфер), від яких залежить вироблення здатності випускників ефективно застосовувати форми і методи роботи з учнями, креативно мислити, самостійно

продувати нові знання. Проблеми професійної підготовки вчителів фізичної культури і тренерів у вищій освіті розробляли М. Воробйов, Л. Матвєєв, О. Тимошенко, О. Шабаліна, Б. Шиян та ін. Науковці підкреслюють високу ефективність сучасних методів навчання в галузі фізкультурної освіти (С. Неверкович, Н. Степанченко). Сьогодні проблема формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури перебуває в центрі досліджень низки науковців (І. Максимчук, О. Сагач, І. Демченко, С. Фурдуй, Б. Максимчук, О. Протас, Л. Межиловська, Е. Кузько, Т. Матвійчук, О. Стасенко, В. Язловецький, О. Язловецька й інші). Водночас проблему формування саме педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури висвітлено недостатньо.

Мета статті – розкрити сутність поняття «педагогічна майстерність», визначити її складники й окреслити шляхи формування в майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Існують різні підходи до визначення сутності поняття «педагогічна майстерність».

О. Стасенко розглядає педагогічну майстерність учителя фізичної культури з позиції аксіології як «якість виконання педагогічних завдань, яка залежить від професійно-педагогічних знань, аксіологічної спрямованості особистості вчителя, методичного досвіду, професійно-особистісних якостей вчителя та креативного підходу до педагогічного процесу» [12, с. 115–116]. Аксіологічний підхід, за переконанням науковця, передбачає особистісний підхід до кожного учня, який необхідний для гармонійного розвитку особистості й здоров'я школяра [12].

В. Язловецький убачає майстерність учителя фізичної культури в тому, щоб «навчити учнів на високому рівні виконувати вправи, дотримуватися загальних норм поведінки, сприймати та осмислювати нове й невідоме. Велике значення при цьому має привчання учнів до проектування дій, організації контролю (самоконтролю) та поведінки. Тобто всі елементи діяльності вчителя й учнів мають спрямовуватися на кінцевий результат не лише уроку фізичної культури, а й інших форм занять» [14, с.166].

Елементами педагогічної майстерності І. Зязюн вважає гуманістичну спрямованість, професійну компетентність, педагогічні здібності, педагогічну техніку [5].

Погоджуємося з думкою Т. Матвійчук, що «цілеспрямоване формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури є ефективним, якщо зміст їхньої професійної підготовки набуває системного характеру, спрямований на комплексне вирішення актуальних завдань професійного становлення особистості студента, розвиток та інтеграцію його педагогічного потенціалу, спортивно-професійного вдосконалення, професійно-педагогічних знань, умінь, навичок і досвіду практичної діяльності» [3, с. 187–188]. Становлення й розвиток педагогічної майстерності в майбутніх учителів фізичної культури Т. Матвійчук розглядає з позиції

формування професійно важливих якостей, серед яких виокремлює науковий світогляд, моральну свідомість, естетичні погляди; емоційно-чуттєву, інтелектуальну та волюву активність; загальнофізичну, психофізіологічну готовність; педагогічний такт, стиль і манеру поведінки; володіння актуальними психолого-педагогічними знаннями, вміннями організувати фізкультурно-оздоровчу роботу, заняття з фізичного виховання, участь у науково-дослідній роботі; творчий педагогічний пошук; здатність до постійного самовдосконалення [3].

Отже, педагогічна майстерність учителя фізичної культури розглядається дослідниками з погляду якості виконання педагогічних завдань, інноваційності освітнього процесу, наявності педагогічного такту, манери поведінки тощо. Мета статті – визначити складники педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури й окреслити шляхи їх формування в контексті освітніх реформ.

Студіювання різних підходів до визначення сутності поняття «педагогічна майстерність», досвід педагогічної, науково-педагогічної діяльності дали можливість сформулювати власне його трактування в контексті освітніх реформ. Педагогічна майстерність учителя фізичної культури – це сукупність якостей особистості, яка володіє професійною компетентністю, інноваціями в системі освіти, здатна до креативності, саморозвитку й характеризується сформованими громадянськими, морально-етичними якостями. Елементами педагогічної майстерності вважаємо професійну компетентність (інтегральну, загальні, спеціальні), володіння сучасними технологіями навчання, практичними вміннями, педагогічні здібності, наявність сформованих у вчителя громадянських, морально-етичних якостей. Розкриємо зміст кожного з них.

Нами проаналізовано освітньо-професійну програму «Фізична культура» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)» [4], перелік її компонент, логічну послідовність їх вивчення; коло компетентностей, яких набувають студенти.

Професійну підготовку вчителя фізкультури забезпечують як обов'язкові, так і вибіркові дисципліни, серед обов'язкових – «Теорія й методика фізичного виховання» (270 год.), «Рухливі ігри» (210 год.); «Педагогіка фізичного виховання і спорту» (120 год.), «Психологія фізичного виховання і спорту» (120 год.), «Основи педагогічної майстерності» (90 год.) тощо. Навчальною програмою кожної з дисциплін окреслено коло компетентностей, що формуються в процесі навчання в закладі вищої освіти. Отже, вивчення дисципліни «Основи педагогічної майстерності» сприяє формуванню загальних компетентностей, серед яких виокремлюємо такі: здатність до самоосвіти й самовдосконалення, постійного підвищення особистого рівня кваліфікації; здатність визначати й формулювати професійні завдання, приймати обґрунтовані рішення тощо. 3-поміж професійних окреслюємо

такі: здатність виконувати професійну діяльність відповідно до чинних стандартів якості життя; вміння здійснювати системне планування професійної діяльності, володіння педагогічними навичками проведення урочних і неурочних форм занять; володіння основами знань з використання ефективних методів дослідження й аналізу результатів у фізичній культурі та спорті, вміння здійснювати пошук спеціальної інформації у вітчизняній та іноземній літературі, знати базову спортивну термінологію на вітчизняній та іноземній мовах тощо [8].

Педагогічна майстерність визначається володінням здобувачами освіти сучасними технологіями навчання. Передусім акцентуємо увагу на тих методах, що формують професійне комунікативне мовлення. Спостереження за формулюванням команд у процесі практичної підготовки студента до уроку фізкультури дає підстави для цілеспрямованої словникової роботи. Словник має бути насичений спеціальною термінологією: фізичні вправи, стройові прийоми (команди «Рівнясь!», «Струнко!», «Вільно!», «Відставити!», «Поворот в русі ліворуч (праворуч)», напівприсід, перекид, шиккування.

У процесі викладання дисципліни «Основи педагогічної майстерності» для ознайомлення з ключовими поняттями («педагогічна майстерність», «спілкування», «культура мовлення», «портфоліо», «самовиховання», «педагогічна ситуація», «переконання», «навіювання», «педагогічна задача» тощо) та закріплення правильної їх вимови рекомендуємо використовувати метод «інформаційного бюро», що передбачає укладання тлумачно-професійного словника (тлумачення значення слова, постановка наголосу, граматичні форми); етимологічного спортивного словника (систематизація термінів галузі фізичної культури, їх походження, вимова).

При вивченні теми «Професійно-педагогічна діяльність учителя фізичної культури, його специфіка» пропонуємо використання методу «творчо-лінгвістичного відтворення». Студентам формулюється завдання скласти педагогічне есе (висловлювання чи графічне зображення, малюнок) на різну тематику, як-от: «Учительпрофесіонал у моїй уяві», «Я – ідеальний учитель фізкультури» тощо. Метод створення «асоціативного куща» дасть можливість збагатити професійний словник словами-синонімами, забезпечити міждисциплінарні зв'язки.

Для проведення практичного заняття до теми «Бар'єри в спілкуванні в системі «Педагог – учень» пропонуємо застосування методу «дискусійної студії», де студенти можуть бути об'єднані в мікрогрупи з урахуванням особистісних переконань щодо стилю навчання учнів.

З метою формування культури й етики спілкування, навичок ведення дискусії учасникам у мікрогрупах пропонувалися такі завдання: обґрунтувати доречність застосування методу наочності в процесі навчання рухових вправ; вирішити педагогічну дилему щодо шляхів мотивації учнів до занять спортом; розв'язати педагогічні ситуації, моделюючи фрагмент уроку.

Представники дискусійної студії мали обґрунтовувати власну точку зору, пропонувати найоптимальніші методи розв'язання педагогічних задач і ситуацій.

Важливого значення надаємо використанню методу гри. Студенти повинні мати власне портфоліо, у якому сконцентровано дидактичні, рухливі ігри для учнів різних вікових груп. Так, для початкової ланки найкраще впроваджувати ігри на виконання фізичних вправ, що імітують казкових персонажів. Для учнів базової школи можна запропонувати ігровий метод спортивної релаксації з комплексом вправ танцювального фітнесу, аеробіки, спортивного танцю.

Практичне заняття «Шляхи вдосконалення мовлення майбутнього вчителя фізичної культури» дає можливість здобувачам освіти створити алгоритм проведення таких ігор, відпрацювати їх у мікроколективі, моделюючи уроки фізкультури.

Надаємо значення тренінгам, на яких формуються складники професійної компетентності, виробляються навички виразності й техніки мовлення (мовленнєва гімнастика, передавання почуттів жестами й вигуками, добір скоромовок, читання віршів-жартів тощо). Рекомендується нами проведення різних за формою завдань: конкурс «Кращий диктор телебачення», «Кращий спортивний коментатор», «Ведучий спортивної студії», що передбачають наслідування мовлення спортивного коментатора (озвучення відеорули гри у футбол або виступ гімнастки); доречно створити власний відеорепортаж про новини спорту в Україні.

Схвально сприймається студентами складання системи вправ і запис голосовою поштою коментарів до методики їх виконання. У такому випадку вони стають «творцями» власної технології навчання, що сприятиме розвитку в майбутніх учителів фізичної культури творчого мислення, мотивації до самовдосконалення в процесі професійної діяльності.

Не менш важливою у формуванні педагогічної майстерності вважаємо належну організацію практичної підготовки студентів. Для спеціальності 014 «Середня освіта (Фізична культура)» передбачено три види практик: «Педагогічна практика в ЗОШ в молодших класах» [9]; «Педагогічна практика в ЗОШ в середніх і старших класах» [11]; «Педагогічна практика в ЗОШ з організації спортивної роботи» [10]. Кожна з практик є важливим складником у формуванні професійної компетентності й чітко визначає мету та реалізацію низки завдань. Наприклад, у процесі проходження педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти в молодших класах студенти вивчають процес адаптації першокласників до навчання в умовах школи, допомагають учителю в роботі з учнями (підготовка до уроку), організують і проводять уроки в початкових класах, ознайомлюються з психологічною характеристикою дітей цього віку, удосконалюють педагогічну майстерність. Під час проходження педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти в середніх і старших класах студенти знайомляться з фізіологічними та

психологічними особливостями учнів цього віку, спостерігають за уроками й проводять педагогічний аналіз, безпосередньо проводять уроки фізичної культури, планують тренувальні заняття в школі з елементами різних видів спорту. Головна мета педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти з організації спортивної роботи полягає в підготовці студентів до самостійного і творчого виконання професійно-педагогічних функцій учителя фізичної культури, який володіє навичками організації та проведення спортивних заходів у межах ЗОШ і здатний готувати збірні команди учнів для участі в спортивних заходах за межами школи.

З метою розвитку творчих здібностей студентам пропонуємо проведення педагогічних хвилинок «Вивчаємо кращий досвід», «Сторінками фахових часописів», складання проєктів тощо.

Важливим складником педагогічної майстерності вважаємо наявність сформованих у вчителя громадянських, морально-етичних якостей, як-от: відданість справі, любов до професії, працьовитість, турбота, повага до себе та інших людей, гуманізм, патріотизм тощо. Вони спонукають педагога до творчості, яка є обов'язковим елементом удосконалення педагогічної майстерності. В. Сухомлинський підкреслював, «щоб стати справжнім вихователем, треба пройти школу сердечності – протягом тривалого часу пізнавати серцем усе, чим живе, що думає, з чого радіє й чим засмучується дитина» [13, с. 111]. Одним із головних проявів гуманності, за словами відомого педагога, є усвідомлення цінності особистості дитини. «Ми маємо справу з найскладнішим, неоцінним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від наших якостей і нашого вміння, від нашої майстерності, мистецтва, мудрості залежить її громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя» [13, с. 112].

Безперечно, до педагогічної майстерності належать і саморозвиток учителя, педагогічна техніка, спортивна вправність.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Сучасна педагогічна наука характеризується пошуком інновацій, спрямованих на формування і розвиток цілісної, творчої, вільної особистості, здатної до соціалізації, адаптації й самореалізації в суспільстві. Підготовку вчителя нині розглядають як процес становлення його особистості, розвитку загальної та професійно-педагогічної культури і формування основ педагогічної майстерності, що гарантує випускнику якість виконання майбутньої професійної діяльності. Педагогічна майстерність – це вищий рівень педагогічної діяльності, що виявляється у творчості вчителя, постійному вдосконаленні мистецтва навчання, виховання й розвитку учнів. Структура педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури включає професійну компетентність (інтегральну, загальну, спеціальну), володіння сучасними технологіями навчання та практичними вміннями, педагогічні здібності, наявність сформованих у вчителя громадянських, морально-етичних якостей. Поєднання цих

складових сприяє становленню успішного сучасного педагога, конкурентоспроможного в освітньому середовищі. Перспективи подальшого наукового пошуку вбачаємо в дослідженні інноваційних підходів до організації самостійної роботи студентів. Своєрідність структурних компонентів педагогічної майстерності, зокрема професійних умінь та якостей майбутніх учителів фізичної культури, потребує застосування системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, антропологічного та культурологічного підходів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.
2. Малнацька О. С., Мирончук Н. М. Педагогічна майстерність викладача ВНЗ. Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 61–64.
3. Матвійчук Т.Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2015. 273 с.
4. Освітньо-професійна програма «Фізична культура» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.11 Середня освіта (Фізична культура) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31060>.
5. Педагогічна майстерність : підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамушенко, І.Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І.А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
6. Про освіту. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
7. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» веб-сайт. URL: file:///C:/Users/Admin/Desktop/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736.pdf.
8. Основи педагогічної майстерності : Робоча програма навчальної дисципліни. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31265>.
9. Педагогічна практика в ЗОШ в молодших класах : робоча програма для здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 «Середня освіта (Фізична культура)», освітньої програми Фізична культура. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31269>.
10. Педагогічна практика в ЗОШ з організації спортивної роботи : робоча програма для здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 «Середня освіта (Фізична культура)», освітньої програми Фізична культура. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31271>.
11. Педагогічна практика в ЗОШ в середніх і старших класах : Робоча програма для здобувачів вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014 «Середня освіта (фізична культура)», освітньої програми Фізична культура. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31270>.
12. Стасенко О.А. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки. *Педагогічні науки* : збірник наукових праць. Вип. LXXIII. Том 2. Херсон, 2016. С. 113–117.
13. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям. Київ : Рад. школа, 1988. 304 с.
14. Язловецький В.С., Маркова О.В., Язловецька О.В. Новітні технології у фізичному вихованні та спорті : навчальний посібник. Кіровоград : ПП «Ексклюзив-Систем», 2014. 204 с.

REFERENCES

1. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv : Lybid. 375 s. [in Ukrainian]
2. Malnatska, O. S., Myronchuk, N. M. (2014). *Pedahohichna maisternist vykladacha VNZ* [Pedagogical skills of a university teacher]. *Modernizatsiia vyshchoi osvity v Ukraini ta za kordonom* : zbirnyk naukovykh prats. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. S. 61–64. [in Ukrainian]
3. Matviichuk, T.F. (2015). *Formuvannia pedahohichnoi maisternosti maibutnih uchyteliv fizychnoho vykhovannia u protsesi profesiinoi pidhotovky* [Formation of Pedagogical Skills of Future Physical Education Teachers in the Process of Professional Training] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Lviv. 273 s. [in Ukrainian]
4. *Osvitno-profesiina prohrama «Fizychna kultura» pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 014.11 Srednia osvita (Fizychna kultura) haluzi znan 01 Osvita/Pedahohika* [Educational and professional program "Physical Education" of the first (bachelor's) level of higher education in specialty 014.11 Secondary Education (Physical Education), field of knowledge 01 Education / Pedagogy]. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31060>. [in Ukrainian]
5. *Pedahohichna maisternist : pidruchnyk* [Pedagogical excellence: a textbook] / I.A. Ziazium, L.V. Kramushchenko, I.F. Kryvonos ta in. ; za red. I.A. Ziaziona (2008). 3-tie vyd., dopov. i pererobl. Kyiv : SPD Bohdanova A. M. 376 s. [in Ukrainian]
6. *Pro osvitu. Zakon Ukrainy* [On education. Law of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. [in Ukrainian]
7. *Profesiinyi standart za profesiiami «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoi osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)»* [Professional standard for the professions "Primary school teacher of a general secondary education institution", "Teacher of a general secondary education institution", "Teacher of primary education (with a junior specialist diploma)"] veb-sait. URL: file:///C:/Users/Admin/Desktop/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_2736.pdf. [in Ukrainian]
8. *Osnovy pedahohichnoi maisternosti : Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny* [Fundamentals of pedagogical skills : Work program of the discipline]. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31265>. [in Ukrainian]
9. *Pedahohichna praktyka v ZOSH v molodshykh klasakh : robocha prohrama dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity haluzi znan 01 Osvita/Pedahohika, spetsialnosti 014 «Srednia osvita (Fizychna kultura)», osvitnoi prohramy Fizychna kultura* [Pedagogical practice in primary school in junior grades: work program for higher education applicants in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy, specialty 014 "Secondary Education (Physical Education)", educational program Physical Education]. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31269>. [in Ukrainian]
10. *Pedahohichna praktyka v ZOSH z orhanizatsii sportyvnoi roboty : robocha prohrama dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity haluzi znan 01 Osvita / Pedahohika, spetsialnosti 014 «Srednia osvita (Fizychna kultura)», osvitnoi prohramy Fizychna kultura* [Pedagogical practice in secondary schools on the organization of sports work: work program for higher education applicants in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy, specialty 014 "Secondary Education (Physical Education)", educational program Physical Education]. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31271>. [in Ukrainian]
11. *Pedahohichna praktyka v ZOSH v serednikh i starshykh klasakh : Robocha prohrama dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity haluzi znan 01 Osvita/Pedahohika, spetsialnosti 014 «Srednia osvita (fizychna kultura)», osvitnoi prohramy Fizychna kultura* [Pedagogical practice in secondary and high schools : Work program for applicants for higher education in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy, specialty 014 "Secondary Education (Physical Education)", educational program Physical Education]. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31270>. [in Ukrainian]

12. Stasenko, O.A. (2016). Formuvannia pedahohichnoi maisternosti maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury v protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of Pedagogical Skills of Future Physical Education Teachers in the Process of Professional Training]. Pedahohichni nauky : zbirnyk naukovykh prats. Vyp. LKhKhIII. Tom 2. Kherson. S. 113–117. [in Ukrainian]

13. Sukhomlynskyi, V.O. (1988). Sto porad uchyteliv [One hundred tips for teachers]. Kyiv : Rad. shkola. 304 s. [in Ukrainian]

14. Yazlovetskyi, V.S., Markova, O.V., Yazlovetska, O.V. (2014). Novitni tekhnologii u fizychnomu vykhovanni ta sporti : navchalnyi posibnyk [The latest technologies in physical education and sports]. Kirovohrad : PP «Ekskliuzyv-System». 204 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САВЧЕНКО Наталія Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія і практика освіти молоді в Україні та у зарубіжних країнах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SAVCHENKO Nataliia Serhiivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Pedagogy and Special Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: sphere of scientific and research interests: the theory and practice of the youth's education in the Ukraine and West European countries.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2024 р.

УДК 378.147:785

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-90-94

ТКАЧЕНКО Тетяна Володимирівна –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри сольного співу та оперної підготовки
Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5004-7179>

e-mail: tvt67@ukr.net

ШУМСЬКА Ольга Олександрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фортепіано

Харківської гуманітарно-педагогічної академії

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5422-8663>

e-mail: oll123@ukr.net

**ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ НАДІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ
У ПРОЦЕСІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

У роботі розглянуто особливості формування виконавської надійності майбутніх педагогів-музикантів у процесі їх професійної підготовки. Показано, що процес фахової підготовки здобувачів освіти обов'язково передбачає оволодіння виконавською майстерністю, як способом творчого втілення набутих знань, умінь та навичок, розвиток творчої самостійності у розкритті змісту музичного твору, формування установки на виконавську діяльність і набуття досвіду інструментального виконання на заняттях з дітьми під час проходження педагогічної практики. Обґрунтовано, що організація концертно-виконавської практики має першочергове значення у фаховій підготовці майбутніх педагогів-музикантів, оскільки концертно-виконавська діяльність спонукає їх до професійного вдосконалення; дозволяє більш повно проявити набуті знання, вміння, навички, розкрити власний художньо-творчий потенціал. Показано, що концертний виступ є складною діяльністю, яка має бути безпомилково виконана в особливих умовах, а отже, виконавець, який її здійснює, повинен мати якості виконавської надійності. Однак, велика частка здобувачів освіти музичних спеціальностей демонструє в умовах публічного виступу виконавську нестабільність, що негативно впливає на їхній психічний стан і результати навчання. Характеризовано фактори, що мають негативний вплив на характер, зміст та якість виконавської діяльності музиканта на сцені. Визначено, що надійність музиканта-виконавця в концертному виступі є комплексною психологічною властивістю особистості зберігати якості саморегуляції, завадостійкості, стабільності в умовах негативного впливу зовнішніх (об'єктивних) і внутрішніх (суб'єктивних) чинників у процесі втілення виконавцем художнього задуму композитора. Ключовими компонентами виконавської надійності є такі: підготовленість до концертного виступу, самоконтроль і самокоригування під час сценічного виконання програми, самоналаштування на успішний виступ. Доведено, що формування виконавської надійності майбутнього педагога-музиканта, як запоруки успішності його концертних виступів, передбачає сумлінну працю як самого здобувача освіти, так і його викладача, і дозволяє сформувати готовність здобувачів до концертно-виконавської діяльності.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, майбутні педагоги-музиканти, концертно-виконавська діяльність, виконавська надійність, формування.

TKACHENKO Tetiana Volodymyrivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Solo Singing and Opera Training
Kharkiv I. P. Kotliarevskyi National University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5004-7179>

e-mail: tvt67@ukr.net